

Miloš Brunclík, Miroslav Novák a kol.: Internetové volby. Budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?

Praha: Sociologické nakladatelství 2014, 291 s., ISBN 9788074191688

Alena Macková¹

Kniha „Internetové volby. Budoucnost nebo slepá ulička demokracie?“, která se dostává čtenářům do ruky, je podle slov kolektivu autorů v čele s Milošem Brunclíkem a Miroslavem Novákem vedena ambicí odpovědět na otázku, jestli mají internetové volby v demokratických společnostech své místo do budoucna, anebo se jedná o omyl. Tato ambice jde ruku v ruce s linií výzkumu zabývající se vztahem mezi novými technologiemi a demokracií. Tou linií, která rezonuje zejména napříč takovými obory, jako jsou politické vědy, mediální studia či sociologie, linií, která byla znovuoživena spolu s rozmachem tzv. nových médií, obzvláště internetu. Spolu s příchodem každé nové technologie se vynořují hlasy přisuzující jí potenciál transformovat (politickou) komunikaci, překonávat jak vzdálenosti, tak rozdíly mezi jejími uživateli (občany), či usnadňovat participaci občanů. A na internet a jeho potenciál v oblasti demokratických voleb je soustředěna tato publikace.

V obecné rovině se autoři zaměřují na tři základní oblasti: Konceptualizaci internetových voleb (a jejich výhody a rizika) v kapitolách 1 a 2, jejich implementaci a účinky ve vybraných zemích v kapitolách 3 až 9 a možnosti zavedení internetových voleb v České republice v posledních pěti kapitolách. V úvodní části autoři nejprve seznamují čtenáře se základními pojmy a odlišují volby elektronické, jež probíhají prostřednictvím různých elektronických zařízení, a volby internetové, o nichž kniha pojednává především. Právě od zavedení internetových voleb se zpravidla očekává velká změna, optimistické teze hovoří o zpřístupnění voleb znevýhodněným skupinám obyvatel (např. dlouhodobě nemocní, občané v zahraničí, apod.), snížení nákladů na organizaci voleb či zjednodušení procedury hlasování, které může ústít ve zvýšení volební účasti. Ovšem jak ukazují kapitoly věnované jednotlivým případovým studiím, jež kolektiv autorů vybíral na základě zkušenosti s tímto typem voleb, o tak rozsáhlou změnu se často nejedná.

V Estonsku se internetové volby staly doplňkovou volební technikou (vedle tradičního hlasování prostřednictvím lístku a korespondenčního hlasování) na všech úrovních voleb a jsou využívány už po deset let, přičemž v posledních čtyřech letech je internetovou cestou odevzdávána asi čtvrtina hlasů. Ještě dříve než v Estonsku byly internetové volby testovány v ženevském kantonu ve Švýcarsku, kde navíc bývá internetového hlasování využíváno také v referendech a lidových iniciativách. Ani zde se nepočítá s tím, že by internetové hlasování mělo nahradit původní způsoby hlasování, tedy ve volební místnosti a poštou, které stále zůstávají dominantní cestou odevzdání hlasu. V Kanadě se nové metody na komunální úrovni ověřovaly od roku 2003, přičemž v šesté kapitole je pozornost věnována dvěma městům, Markhamu v provincii Ontario a Halifaxu v Novém Skotsku, v němž se kromě internetového užívá i telefonické hlasování. Přestože na úrovni kanadských provincií internetové volby dosud neproběhly, hlasování v těchto obcích se stalo alespoň zdrojem informací pro další obce. Na

¹ Mezinárodní politologický ústav a Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00 Brno. E-mail: amackova@fss.muni.cz

komunální úrovni bylo rovněž poprvé zkoušeno užití internetu v několika norských obcích a po úspěšném opakování v parlamentních volbách se s internetovými volbami počítá i do budoucna.

Jiný případ představují kapitoly věnované USA (kapitola 5) a Novému Jižnímu Walesu (kapitola 8), a to z toho důvodu, že v těchto zemích je internetové hlasování vyhrazeno pouze pro určité skupiny obyvatel. V USA se seznámíme s poměrně dlouhou tradicí elektronického hlasování, nicméně systém elektronického absenčního hlasování (z něhož je internetové pouze jednou z možností) na federální úrovni slouží pro úzkou skupinu obyvatel žijících v zahraničí (např. členy vojenských jednotek). V australském Novém Jižním Walesu byla zase hnací silou zavedení systému telefonického a internetového hlasování snaha umožnit jednoduchý přístup k hlasování pro nevidomé a zrakově postižené osoby, a až později byly do projektu zařazeny některé další voličské skupiny.

Poslední případovou studií je Nizozemsko (kapitola 9), které je unikátní v tom, že poté, co se na pilotní projekty internetového hlasování, které bylo určeno pro občany žijící mimo území, snesla vlna kritiky ze strany aktivistů, došlo k opuštění této metody hlasování a Nizozemci se vrátili k tradiční červené tužce. Proti internetovému hlasování se zde zvedla velká vlna odporu, v níž odpůrci poukazovali na slabé stránky nejen internetového hlasování, ale už o několik let dříve také na zneužívání a slabiny užívání elektronických volebních strojů. Kritika se soustředila na problematiku transparentnosti a bezpečnosti a též tajnosti a svobody hlasování, které jsou obecně nejčastěji zmiňovanými slabinami a riziky internetových voleb. Právě na ně a na problematiku zachování volebních principů (a tajnosti především) na jedné straně a možnosti v otázce zvýšení volební účasti na straně druhé se nejen v sedmi případových studiích kolektiv autorů v rámci možných dopadů voleb především zaměřuje. Přestože byly internetové volby implementovány v zemích, kde je internet v populaci poměrně rozšířen a internetová gramotnost je na vysoké úrovni, ani u jedné ze zemí se nedá prokázat, že by zavedení nového systému hlasování zvedlo volební účast. Skrze případové studie autoři ukazují, že můžeme jen těžko hovořit o velké změně, už jen proto, že internetové hlasování bylo zavedeno pouze jako doplňková metoda, jejíž provedení je náročné nejen finančně, ale jehož implementace skýtá řadu dalších sporných bodů; proto sami autoři už v úvodu otevřeně hovoří o kontroverzi. A tato kontroverze provází nejen jednotlivé studie, ale celou knihu.

Jakkoliv jsou zajímavé jednotlivé studie, tak stěžejní je poslední třetina knihy, která je věnována možnostem zavedení internetového hlasování v českých volbách. V celkem pěti kapitolách kolektiv autorů čtenáře seznámí nejen s předpoklady pro tento typ voleb s ohledem na strukturu obyvatelstva a rozšířenost internetu v České republice, ale také s vlastními výzkumy. První z nich, výzkum veřejného mínění z roku 2011, v jedenácté kapitole představuje Daniel Kunštát. V té přibližuje jak internetové praktiky české populace, tak také ochotu a motivace Čechů participovat ve volbách prostřednictvím internetu. Ačkoliv více než polovina respondentů vyjádřila ochotu internet rozhodně nebo spíše při hlasování využít, hlubší analýza nenaznačuje, že by tento způsob hlasování mohl zvýšit volební účast. Už v této kapitole pak hlouběji otevírá i téma, které se jako červená nit táhne celou knihou a jemuž je věnována primárně kapitola dvanáctá, tedy otázka ideologické orientace potenciálních internetových voličů a tudíž i možný větší zájem některých politických stran o zavedení internetových voleb. Ovšem ani analýza programových dokumentů, ani výpovědi stranických představitelů neukázaly, že by internetové volby byly pro české politické strany velkou prioritou. Navíc, jak konstatuje v závěru dvanácté kapitoly Ladislav Mrklas, mezi současnými vládními stranami spíše převažují odpůrci internetového hlasování, což může vést k zastavení jednání o implementaci internetových voleb

v ČR, ačkoliv Nečasova vláda podnikla kroky, které počítaly s pilotním testováním už v roce 2014.

Třináctá kapitola je věnována problematice ústavních principů volebního práva jako jedné ze dvou klíčových otázek (druhou je volební účast diskutovaná v rámci jedenácté kapitoly) spojených se zavedením internetových voleb v ČR. Za ní následuje kapitola, která je klíčovým výstupem výzkumu. V ní se totiž autorský tým pokouší o jednoduchou analýzu přínosů a rizik zavedení tohoto typu voleb v ČR. Postupně stručně rozebírá devět základních proměnných (např. náklady, časová náročnost sčítání, chybovost, důvěra, dostupnost aj.), které by měly být brány při vytváření a zavádění systému v potaz, a formulují slabé a silné stránky projektu. Na základě této SWOT analýzy i v samotném závěru knihy konstatují, že v České republice nestojí projektu internetového hlasování v cestě nikterak velké překážky, ačkoliv o velkých pozitivních dopadech v podobě úspory peněz na konání voleb či zvýšení volební účasti bychom mohli hovořit jen těžko. Autoři se tak snaží vyvarovat čistě kyberoptimistickým či kyberskeptickým hodnocením dopadů internetových voleb, které diskutují už v úvodu knihy, když upozorňují na to, že systém s sebou kromě možných pozitivních dopadů (spíše však v dlouhodobém horizontu) nese jistá rizika, a proto by mu mělo předcházet pečlivé zvažování, diskuse a testování. Navíc, jak varují autoři, by se neměly internetové volby stát cílem samy o sobě.

Knihy představuje kvalitní výstup několikaletého projektu zaměřeného na výzkum možností zavedení internetového hlasování v ČR a představuje přehledné a hlubší uvedení tématu problematiky internetových voleb do českého akademického prostředí. Rozsáhlá část práce stojí na precizně zpracovaných a zajímavých případových studiích, v nichž autoři systematicky sledují šest proměnných. Ačkoliv se mezi sebou případy velmi liší, takto nastavená struktura udržuje tuto část knihy pohromadě a umožňuje, aby autoři v samotném závěru proměnné přehledně shrnuli. Tyto případové studie jsou pak nástrojem pro zhodnocení prozatímního testování, zkušeností a dopadů internetových voleb v zahraničí. Avšak ambiciózní cíl, který si kolektiv autorů klade – tedy zhodnotit to, zda jsou internetové volby budoucností demokracie nebo se jedná o omyl –, lze uspokojivě naplnit jen velmi těžko. Proto spíše nastolují otázky možných dopadů, výhod, nevýhod a možnosti zavedení tohoto typu voleb v České republice, a to na základě předložených zahraničních zkušeností i vlastního výzkumu postojů českého obyvatelstva i politických stran. Jak sami autoři ukazují, v posledním desetiletí ve světě dochází k rozvoji výzkumů a komparativních studií ve snaze zmapovat dopady a možnosti internetových voleb; otázka e-demokracie a využívání nových technologií v demokratických systémech se tak zdá být poměrně populárním tématem. Nicméně i přesto zůstává řada otázek, jak publikace ukazuje také českým čtenářům, stále nevyřešených.